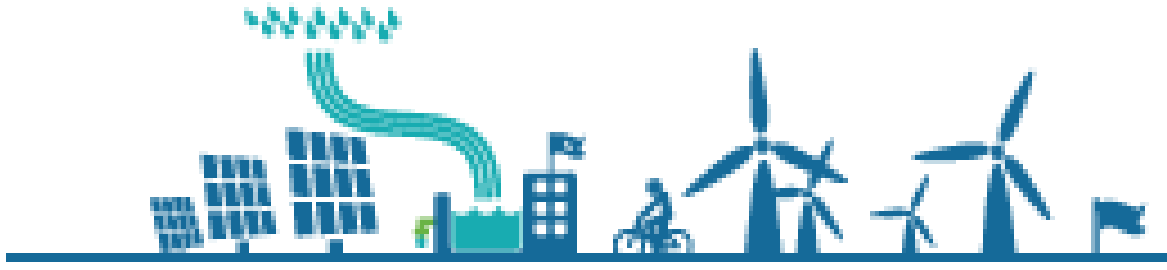

ENGELSİZ KENT – EVRENSEL TASARIM SAĞLIKLI BİR YAŞAM İÇİN ENGELLERİ TEKRAR DÜŞÜNMEK

Doç. Dr. Hatice AYATAÇ

İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü

ayatac@itu.edu.tr

Günümüzde her dil, din, ırkta insan sağlıklı yaşam koşullarından etkilenmektedir.

Yeni bin yıla girilirken dünya nüfusunun 1/10'nu kentlerde yaşarken, Birleşmiş Milletler Nüfus fonu verilerine göre bugün 7 milyar kişiye ulaşan nüfusun yarısı kentlerde, hatta 1.1 milyon kişi sağlıklı kentlerde yaşamaktadır.

Sağlık genel olarak fiziksel, zihinsel ve sosyal esenlik hali olarak tanımlanmaktadır.

Ulaşılabilecek en yüksek sağlık standardı, ırk, din, politik görüş veya sosyal ve ekonomik koşullar arasında ayrım yapılmaksızın her insanın temel haklarından biridir.

Engelli, doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişı.

Dünya sağlık örgütünün verilerine (2010) göre; 1 milyardan fazla engelli olduğu tahmin edilmektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık %15'i farklı türde engele sahiptir.

Kronik hastalıklar ve bunlara bağlı engelli nüfusun %66.5'i düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Engelli olmaya neden olan sağlık koşulları yanı sıra trafik kazaları, doğal afetler gibi çevresel koşullarında yine bu ülkelerde üst düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

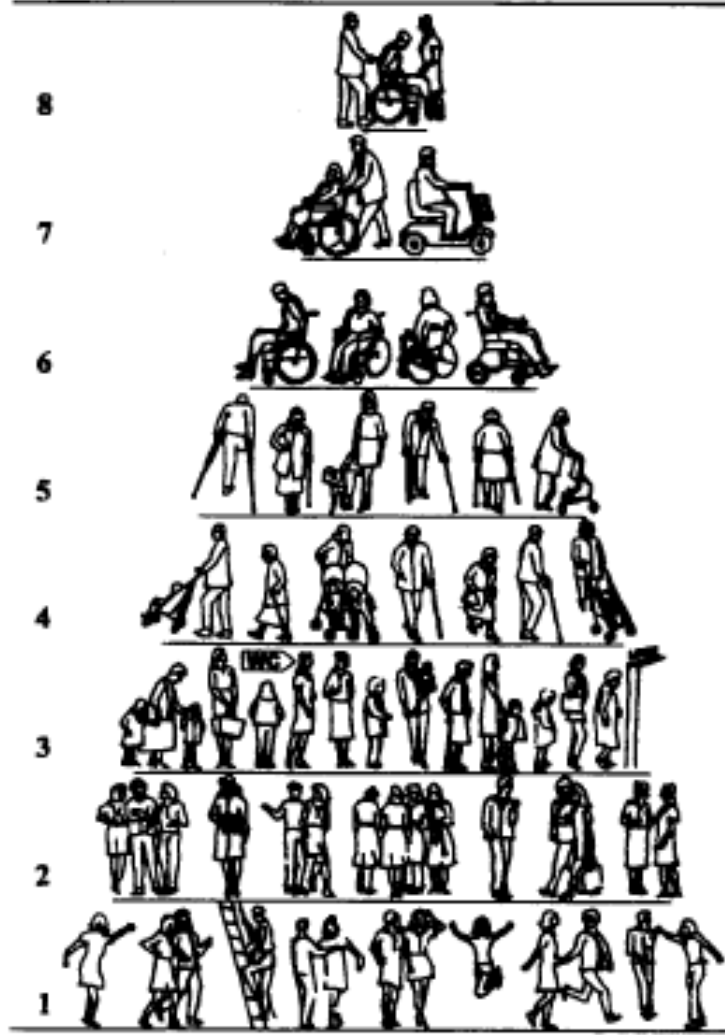
Geçen yüzyılın ortalarından itibaren engelli olmak basit bir medikal problemden çok sosyo-politik bir kapsama erişmiştir.

1960 lardan beri çeşitli aktivistler belli fiziksel, bedensel, ruhsal engeli olanlarında topluma ve toplumsal olaylara katılması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

1970 lerde savaş gazileri ve engellilerin karşılaştıkları
güçlüklerle karşı “barrier free” “engelsizlik” anlayışı kabul
edilmiştir.

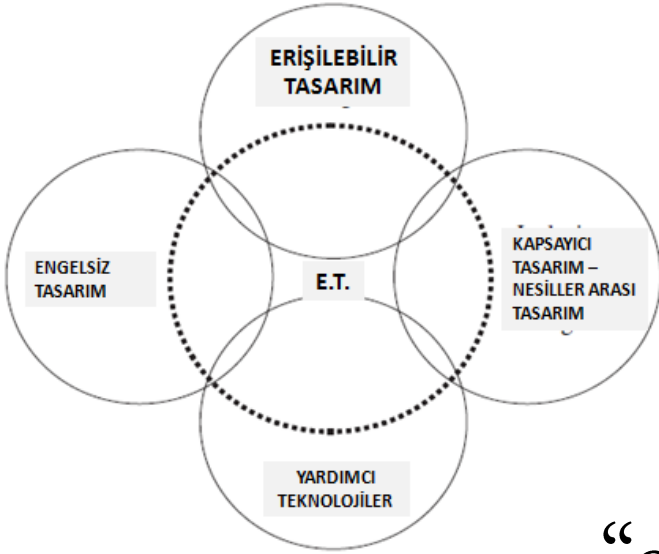
Sadece bedensel bir engeli olanların değil, toplumun farklı
kesimlerinin – yaşlılar, hamileler, çocuklar ve geçici
rahatsızlıkları olanlar da “bariyerlerle” karşılaşmaktadır,

Eriřim Üçgeni
Hareketlilik, el becerisi,
fiziksel koordinasyon,
kendini koordine etme,
bir şeyi taşıyabilme,
görüş seviyesi, konuşma
ve duyma, hatırlama,
konsantrasyon, anlama,
fiziksel tehlikeleri fark
etme gibi günlük
eylemlerimiz birçok kişi
tarafından sürekli ve
sıklıkla yapılmaktadır.

EVRENSEL TASARIM

21.yy'daki gündemde çevre koşulları, ekolojik dengeler, demokratik, eşitlikçi ve sürdürülebilir toplumsal yarar ve tasarım tartışılmaktadır.

Günümüzdeki bu tartışmaların omurgası ise

“evrensel tasarım” olgusu üzerinde gelişmektedir.

Evrensel tasarım (Amerika, Japonya ve Iskandinav ülkelerinde kullanılır) izleyen tasarım perspektiflerinde okullarda

elealanan yeni bir tasarım düşüncesidir.

“Herkes için tasarım”, “Kapsayıcı tasarım”, “Kullanıcı odaklı tasarım”, “Gerçek yaşam için tasarım”, “Ömür boyu tasarım”,
“Kuşaklararası tasarım”

Evrensel tasarım tüm insanlar tarafından kullanılabilen
ürün ve çevrenin tasarımıdır.

Ron Mace, 1985

1970 yılında North Carolina State Üniversitesinden Ron Mace tarafından engelliler için kapsayıcı mimari tasarım yaklaşım temelinden hareketle üretilmiştir (Audirac, 2008).

Evrensel tasarımı diğer tasarım terminolojilerinden ayırıştıran “fiziksel olduğu kadar sosyal yapıya da odaklanması” ve “bir ürünü binayla yada şehirle bütünleştiren ve herkes için kullanılır olmasını hedefleyen bir tasarım” olmasıdır (Ostroff, 2001).

Evrensel tasarım kavramında konu edilen engelli insanlar değil, tüm insanlardır. Buradaki ana fikir, aslında tüm insanların, yaş, beceri kaybı gibi nedenlerle, bir çeşit engelli olduğu görüşüdür. Genelde toplumda, engelli veya yaşlı olmak olumsuz, “normal” olmak ise kusursuz ve beceri sahibi olarak algılanmaktadır.

Evrensel tasarım yaklaşımını benimseyenler tasarımda kullanıcı boyutunu değerlendirmekte ve kullanım problemlerine bütünleştirici bir tutumla yaklaşarak çözüm aramaktadırlar.

Avrupa Konseyinin 1992 yılında kabul ve ilan ettiği “Avrupa Kentsel Şartı” tüm bireylerin insan onuruna yakışan bir düzende yaşamalarını öngörmektedir.

Sürdürülebilir kentler, sağlıklı binalar, kalite, sosyal adalet ve çevresel koruma kavramsal kurgusunda gerçekte evrensel tasarımın hedeflendiği görülmektedir. Kentlerimizin geleceği ve geleceğin kentleri için insan hakları gereği herkes için konut sağlamak, insan ve çevre sağlığını desteklemek, kamu yararı ve güvenliğinin sürekliliğini sağlamak esastır.

Evrensel tasarım yedi temel prensiple açıklanmaktadır
(Evrensel Tasarım Merkezi, 2000).

Bu prensipler tüm bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada
tasarımcıyı yönlendirir.

İlke 1. Eşitlik

Tasarım tüm bireyler için eşit şartlar sağlamalı, ayırım yapmamalı, güvenlik ve mahremiyet koşullarını sağlamalıdır.

Planlama sistemi sosyal imkanlar ve düşük fiyatlar ile barınma olanakları sağlayabilir; iş imkanlarına erişilmesini kolaylaştırabilir. Yerel ölçekte güvenlik ile ilgili iyileşmeler farklı bölgelere erişimi kolaylaştırabilir. Karşılıklı desteğin sağlandığı sosyal ortamlar toplum bilincini güçlendirilebilir.

Her alanda eşitliğin sağlanması toplumda güven ve ümit duygusunun oluşmasında yardımcı olur ve sosyal bağları güçlendirir ve aidiyet duygusunun yerleşmesini sağlar

İlke 2. Esneklik

Farklı bireysel tercih ve yetkinlikleri kapsamalı ve farklı kullanım biçimlerine olanak vermelidir.

Photo by Miami Dade County

Photos by MetroKing Motors

Douglas Tuttle, Kristen Eaton

Optimizing Accessible Taxi Service to Augment Traditional Public Transit Services in Delaware ,
Institute for Public Administration University of Delaware January 2012

İlke 3. Basitlik

kullanıcının tecrübe, bilgi, dil becerisinden bağımsız olarak kolay anlaşılabilir olmalı, gereksiz karmaşadan kaçınmalı, kullanıcının beklentilerine ve sezgisel kullanımına aykırı olmamalıdır.

İlke 4. Algılanabilirlik-okunabilirlik

Tasarım kullanıcı için gerekli bilgiyi, ortamın koşullarından ve kullanıcının algılamasından bağımsız vermelidir. Temel bileşim okunabilirliğidir.

DESIGN MANUAL
FOR A BARRIER- FREE
BUILT ENVIRONMENT

İlke 5. Tolerans

Tasarım, kaza veya istenmeyen davranışlar sonucu ortaya çıkabilecek tehlikeli ve kötü sonuçları en aza indirmelidir. Kaza ve hatalara sebep olabilecek davranış biçimleri ve tasarım unsurları açık olarak ifade edilmiş olmalıdır. Hatalara olanak tanımayan özellikler sağlanmalıdır.

İlke 6. Etkinlik

Kullanıcı tasarımı etkin ve rahat kullanmalı, yorgunluğa olanak vermemeli, uzun süreli güç kullanımı en aza indirilmeli, erişilebilir olmalı.

İlke 7. Uygunluk

Kullanıcının boyuna, kilosuna ve beden ölçüsüne uygun, konforlu ve yeterli olmalıdır.

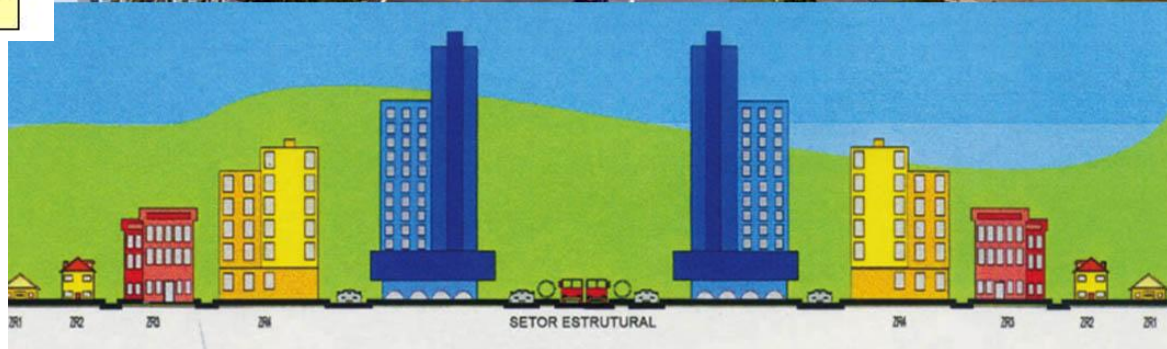
Ulaşım konusu, yaşam kalitesinin başlıca bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

yayalar ve bisiklet sürücüleri için alternatif ulaşım olanaklarını yaratmak, toplu taşıma ile tesislere ulaşımı kolaylaştırmak, güvenli ve çevre dostu yaya ve bisiklet yollarını güçlendirmek
Ve önlemler alarak trafiği düzenlemek

Bus Rapid Transit Accessibility Guidelines

These guidelines have been developed by Tom Rickert for the World Bank thanks to funding provided by the Norwegian and Finnish governments through the TFESSD – Disability Window.

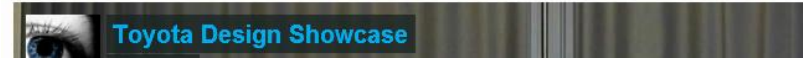

Curitiba's Bus System is Model for Rapid Transit

The real star of the show was the i-Real 'Personal Mobility Concept' which is a 3-wheeled battery-powered one-passenger vehicle – you might remember it from an episode of *Top Gear* last year. Check out the video below to see it and other Toyota robots in action:

JAL ← TOP
**Universal
 Design**

Font Size S **M** L

- Airports** ↓
 ○ Ease of Use of Airports
- Comfortable Cabins
Cabins →
- Travel Assistance
Services →
- Education/History
Programs →

**Airport
 Universal Design**

Entrance to Eiganes Park stadium
smooth surface and wide door

Barcelona; untextured surface,
easier for wheels and to orientate,
symbol unnecessary

Sketch of Vgtsq. in Oslo

Engelsiz bir ulaşım her
bireyin tercihidir.
İyi bir planlama ve
tasarım bize iyi,
erişilebilir ve tekerlek
engeli olmayan
(araçtan bağımsız) bir
çevre yaratmalıdır.

Lowered steps to sidewalks, and no obstacles

Smooth surface in street; easier to keep clean and to use for everyone

One smooth surface in street and place, draining element in same level as surface

Surface levels subtle indicated with material-colours

Wide and automatic door, smooth surface. This door can be difficult for visually impaired to use due to the invisible glass...

Wide ramps gives good space for different users; bikes, wheelchairs, strollers etc

Access to beach with ramps, good space around showers and entry-area.

Even flooring and few obstacles in bus and metro makes it easy to use.

Adjustment of entrance to an old building, steps on one side and ramp on the other. Could be better even with handrail on wallside of ramp.

All pictures show situations in Barcelona

Renk, ses, ışık kullanımı, trafik ve yaya ulaşımında kaliteyi artırır.

Türkiye’de evrensel tasarımın değerlendirilmesi

Ülkemizde evrensel tasarımın temel ilkesi olan ulaşılabilirlik konusu ilk kez 1997 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu’na eklenen Ek Madde 1’deki; “Fiziksel çevrenin özürlüler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur” hükmüyle yasal altyapıya kavuşturulmuştur.

2001-2005 yıllarını kapsayan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın da “Kentsel ulaşım hizmetleri, engellilerin de durumu dikkate alınarak düzenlenecektir ve Yerel yönetimlerin hizmet planlaması, projelendirmesi ve uygulaması aşamalarında, engelliler, yaşlılar, çocuklar ve gençler gibi toplum kesimlerinin ihtiyaçlarını göz önüne alan yaklaşımlar geliştirilecektir” ifadelerine 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın da ise özürhüleriin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılmasına yönelik, sosyal ve fiziki çevre şartlarının iyileştirileceğı belirtilmiştir.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmeliklerde konu yer almış, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından konuyla ilgili birçok standart yayımlanmıştır.

5378 sayılı Engelliler Kanunu ulaşılabilirlik konusunda
“Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özörlölerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir” hükmünü tanımlamaktadır.

TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu'nun İlgili yasal düzenlemeyi izlediği 2009 tarihli raporunda, ulaşılabilirlik konusunda, özellikle 5378 sayılı Kanunla getirilen düzenlemelerin hayata geçirilmemesi, çevrenin, özörlölerin ulaşımına uygunlaştırılması sürecini geciktirdiği;

Uygulamadaki eksikliklerin somut gerekçeleri olarak, personel ve finansman yetersizliği ön plana çıkartıldığı ancak bunların temelinde yatan asıl sorunun, kurumların, konuya gerekli önem ve hassasiyeti göstermemeleri olduğu belirtilmektedir.

Gerek bu yasal düzenlemeler gerekse de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi (KENTGES) çalışmalarında “herkes için tasarım” bir eylem olarak kabul edilip güvenli yerleşme tasarım rehberlerinin İçişleri bakanlığı sorumluluğunda belediyeler, üniversiteler, meslek odaları ilgisinde 2023'e kadar hazırlanması öngörülmüştür.

Kamusal alanlar ile toplumun kullanımına açık mekanların; nitelikli ve dezavantajlı grupların kullanımına elverişli ve riskleri azaltacak biçimde planlanması ve tasarlanmasına yönelik ilke, standart ve ölçütleri kapsayan bir rehber hazırlanması önerilmektedir.

Bu hükme istinaden çıkarılan Başbakanlık Genelgesinde
Özel ve kamu toplu taşıma araçlarının, **7/7/2018 tarihine**
kadar engellilerin erişilebilirliğine uygun hale
getirilmesi gerekmektedir.

belediyelerin bu düzenlemelerini Türk Standartları Enstitüsünün
ilgili standartlarına uygun olarak yapmaları, satın alacakları,
kiralayacakları veya denetimlerinde bulunan toplu taşıma
araçlarının özürlülerin kullanımına uygun olmasını sağlamaları,
diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da, kullandıkları yapıları
verilen süre içerisinde bireylerin kullanımına uygun hâle
getirmeleri gerekmektedir.

Sonuç yerine

Dünya Sağlık Örgütü (1946) tarafından tanımlanan sağlık kavramı kapsamında, sağlık politikalarının yalnızca sağlıkla ilgili olan profesyonellerin değil aynı zamanda birçok mesleğin ve kuruluşun temel amaçlarından biri olduğu, özellikle şehir planlama alanının sağlıklı bir çevre yaratılması konusunda anahtar bir role sahip olduğu ifade edilmektedir.

Sağlıklı kent tüm sosyal gruplara ve yaştaki bireye
eşit fırsatlar verir.

(Zagreb Declaration for Healthy Cities)

2009 tarihli Ayrımcılık Yasası...Kapsayıcı tasarım
ilkesinde, mimarların,plancıların ve diğer
uygulayıcıların yapılaşmış çevre tasarımına tasarımın
tüm detaylarıyla katkı vereceği, onların temel
görevlerinin kapsayıcı tasarım temel ilkesiyle asgari
çözümü üretmede sorumlu oldukları tanımlanmaktadır.
Herkes için tasarım çözümleri üretilmelidir.

Tove Helen Grande Dyb & Laura Ve . Bergen School of Architecture January 2010

Kavramsal ve yasal olarak yapılan tüm tartışma ve önermeler geleceğin kentlerinde, kentlerimizde evrensel tasarım ilkelerine uyulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Temel ilkeleri ve uygulama araçları, yasal alt yapısı ve takvimi belirlenen “herkes için tasarım” sürecini önemsemek tüm toplumun ve bizlerin sorumluluğundadır.

Evrensel tasarlanmış kent

insan çeşitliliği ve sosyal adaleti farklı etnik dağılımda, gelirmede, yaşta, kültürde,
yaşam ve konut tiplerinde sunabilmeli,
Sadece bir nesli, tek gelir grubunu ve bir aile tipini hedefleyen konut pazarının
dengeli ve günlük yaşama entegre olmasını sağlamalı,
Evrensel tasarlanmış konutlar dinamik olmalı, değişebilir ve uygulanabilir olmalı,
Kullanıcının değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayabilir, dönüşebilir olmalı,
Evrensel tasarlanmış kentlerde tüm konutların tüm insanlarca ziyaret edilebilir
düzeyde olması, merdivensiz girişlerin olması, her türlü araca uyumlu yol ve
taşıma alanların olması, bebek arabası, engelli aracı, bisikletli, yaşlı, çocuk
yürüyüşüne imkan verebilmeli,

Evrensel tasarlanmış şehirlerde kapalı topluluklar olmamalıdır.

Hakçalık ve eşit barınma hakkı sağlanmalıdır.

Evrensel tasarlanmış kentler en temel prensip olan “konut şehirlinin hakkıdır” ilkesini kabul etmesi gerekir.

İnsan hakları Deklarasyonun da her kadın, erkek ve çocuğun yeterli konutunun garanti edilmesi gerektiği bunun bir lüks yada hediye değil bireylerin saygınlığı ve onuru için en temel husus olduğu vurgulanır.

(Weisman, 2001)

Kaynaklar;

- Christophersen, J. (Ed) 2002."Universal Design, 17 ways of Thinking and Teaching", Husbanken.
- Ostroff, E. (Ed) 2001. "Universal Design; The New Paradigm" Universal Design Handbook, Chapter, 1. Mc Graw Hill Companies.
- Yaşar, D ve Evcil,N. 2011. "Herkes için bir Kent ve Evrensel Tasarım", Dünya Şehircilik Günü, 7. Türkiye Şehircilik Kongresi, Bildiri Özetleri Kitabı, s. 64, YTÜ.
- Weisman, L.K., 2001 "Creating the Universally Designed City; Prospects for the New Century", Universal Design Handbook, Chapter, 69. Mc Graw Hill Companies.
- TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, Denetleme Raporu, 27/08/ 2009 tarih, 2009 /5 sayı.
- World Report on Disability, 2011, World Health Organization and World Bank,

TEŞEKKÜRLER

